

BUZDOVAN

U prethodnom životu sam bio lutkar.

Zanat sam učio u Carigradu i Konju kod Šaćir bega, Age Sakaoglua, i Ibrahima Mensura, a u Epiru, kod Barbajanisa Brahalisa iz Kalimantea, i Ilije Jorgosa sa Peloponeza. Nova znanja sam stekao i kod velikih učitelja Andrea de Sovinjona iz Francuske i Bartolomea Kase iz Ragusa koji su kratko vreme učiteljevali oko Egejskog mora. Naučio sam da vladam svim početničkim umetničkim likovima: od Karadoza Hazivata, Nastradina bega, pa sve do onih Molijerovih.

Neposredno posle dobijene titule majstora, zadovoljan samim sobom ali teškog srca, posle pet godina školovanja vratio sam se u Skoplje jedne večeri krajem maja 1855.

Dočekali su me pesmom i kolom: moj otac siroti Pavle, moja majka Panda moja verenica prelepa Angelina i moj drugovi iz mahale. Niko nije znao kakav sam to zanat izučio pa čak ni moj otac koji je u međuvremenu raskrčio staru šupu sa pogledom na glavnu ulicu, pa je otvorio vrata i pendžer i osposobio je za dućan, za mene.

Jadni moj tata! Mislio je da sam postao kujundžija, jorgandžija, bozadžija, obućar, ili možda papudžija; a kako je mogao i da sumnja da ga nisam poslušao kad je za moje učenje prodao pola imanja! Čak ni moja majka nije posumnjala: ona mi je, gledajući sve one teške i nove kutije i sanduke kako ih rastovaruju iz fijakera, rekla kako je sve spremno za svadbu koja svakako treba da se održi pre nego što ću početi da zarađujem. A meni, jadnom, nikako se nije govorilo o zanatu da ih ne razočaram.

Ali ne prođe ni jedan dan i noć, kad ono svi već doznali sve o mom zanatu – tata se mnogo razočarao – i to na vrlo nepristojan način, prema mišljenju drugih, zbog moje sklonosti ka zbijanju šale.

Sve se dogodilo prve bračne noći, kada je trebalo da prvi put legnem u krevet sa prelepom Angelinom. Čim je podigla jorgan da bi legla pored mene, vrisnu iz sve snage jer je umesto mene ugledala Crnog Arapina, glavom i bradom, kako se odjednom podiže na zadnjici, maše ručerdama kao da ga trese groznica, a zatim ih pruža prema njoj da je zgrabi.

Jadna Angelina – u tren joj iščeže lepota sa lica – pade u nesvest. Ja sam se tresući od smeha pojavio ispod kreveta držeći u rukama žice i drvca kojima sam „upravljao” životom Crnog Arapina i uvideo da baš nije bilo mesta za smeh.

Zbog ovog Angelininog urlanja, pre nego što će se onesvestiti, skupila se cela kuća kod nas u odajici: i tako mi propade prva bračna noć! A samo sam malčice želeo da je oraspoložim.

Tati je malo falilo da shvati kojim se to zanatom bavim, a kad je to shvatio počeo je da čupa kose nazivajući me satanskim sinom koji je novac svojih predaka profučkao na lutke umesto na zanat.

Zatim prestade da govori sa mnom.

Uzalud sam pokušavao na sve moguće načine da mu dokažem da je i ovo što radim isto zanat, čak možda i bolji od drugih. Mama i Angelina su plakale nekoliko dana a potom su se smirile.

Glasine o tome da sam lutkar proširile su se Skopljem, mnogo brže od vesti da je u Bitolj došao neki tamo Belin il Pelin iz Francuske koji će kao bajagi da nauči sve zainteresovane da govore sve jezike sveta uključujući i onaj zmijski.

Meni su dolazila deca iz svih okolnih mahala – najpre iz onih najbližih, a zatim i iz najudaljenijih – i gledala me kroz mali pendžer kako farbam lutke, šijem im odeću, kape, cipele, kako ih vezujem užadima, ispravljam ih na noge i mrdam levo-desno.

Počeo sam da izrađujem lutke prema likovima uličnih prosjaka, mahalskih pekara, su-seda Jevreja, Skopskih hvališa, poznatih cicija...

Za sve to vreme mom ocu je polako i naočigled pobelela kosa i samo me je psovao, a jednom je čak pokušao i da zapali šupu zajedno sa mnom i s mojim lutkama u njoj, iako još nisam održao ni jednu jedinu predstavu.

Prvu predstavu koja se zvala „Kako je Karadžoz prevario seljake“, održao sam uz muzičku pratnju slepog harmonikaša Nikifora: prisustvovalo je oko desetak ljudi. Zatim su se redale „Sreća se novcem ne kupuje“, „Cane u borbi sa aždajom“, „Done Pockov“ i „Mara Kamara“. Publika je bila sve brojnija i sve zadovoljnija a ja sve popularniji i pre nego što ću postaviti „Buzdovan“ – jednu komičnu alegoriju bez pauze – već sam bio prodao oko pedesetak karata.

Moj otac još nikako nije mogao da se složi s tim što ja radim, iako sam kući nosio novac i davao mu ga. Moja mama i Angelina, ne samo što su me prihvatile već su počele i da šiju odeću za moje predstave i očigledno su bile vrlo zadovoljne.

Za to vreme sam sav utonuo u rad, nastojeći da lutkama udahnem duh, da ih načinim što bližim stvarnosti, da izgledaju kao da razmišljaju i govore isto kao čaršijski ljudi.

Malo-pomalo, preko njih želeo sam da naučim sve one koje gledaju da vide i nešto više u tome što gledaju.

Jednoga dana, moj gordi otac dođe kod mene u već proširenu šupu, zastane između mene, Angeline i mame, i pokaza nam lik njegovog dušmanina Alije janičara, izrađenog od drveta i obučenog u krpe: imao je velik nos i duge uši.

Svi se nasmejamo i tako se pomirismo.

*

Dogodilo se jednom, u odsustvu bilo kakve druge zabave, da jedan austrijski oficir (možda je bio i general) – neki tamo Ajzemblat – preobučen u siromašnog seljaka koji putuje kod svog brata u Carigrad, prisustvuje prikazivanju predstave „Buzdovan“, i ne samo da nije bio zadovoljan predstavom nego je i uložio lični protest. Načuo sam da je bio oficir i da je u Skoplju imao tajni sastanak sa istočnim i zapadnoevropskim diplomatima u vezi sa nekakvim uticajnim sferama, ali sam istinu doznao mnogo docnije otkako se stvar već prilično ubrljala.

Sama predstava „Buzdovan“ bila nam je najteže delo, jer smo koristili lutke i pomoćne rekvizite u prirodnoj veličini.

Sadržina je pak bila vrlo jednostavna i narodska: sirota mlada deva (koju je predstavljala lutka prema Angelininom liku) zatvorena je u kuli a čuva je sedmoglava aždaja, kojoj svaka glava govori drugim jezikom. Hrabri junak (tu sam predstavio samog sebe) koji polazi da je spase, ogromnim buzdovanom udara jednu po jednu glavu aždaje pri čemu ona vičući traži pomoć na francuskom, na engleskom, na nemačkom, na italijanskom, na grčkom, na bugarskom i na turskom, a junak sve vreme viče: „Umri! Jebote rod tvoj, jebote!“. Dok se odvija predstava Nićifor na harmonici svira uzbudljiva i brza kola da bi na kraju kad padne i poslednja aždajina glava, budi bog zašto zasvirao „Bubanj bubnja nasred sela“ (verovatno jer je vesela pesma). Ovoj predstavi je prisustvovalo oko stotinjak ljudi iz celog Skoplja, a tata je cepao ulaznice.

Odmah posle predstave na kojoj su se svi iskidali od smeha zbog načina na koji je buzdovan činio „tup“ po glavama aždaja, dođe Ajzemblat i reče mi da bi želeo da razgovara sa mnom u četiri oka.

Otkako su se svi razišli, tata i ja smo ga uveli u sobu sa široko otvorenim prozorima i on nam na lošem turskom reče da je vrlo dobro razumeo šta smo mi hteli to da kažemo ovom predstavom i da će nas zbog toga prijaviti vlastima ako je smesta ne skinemo sa repertoara jer podstiče nacionalnu mržnju i mržnju prema strancima, što je veoma ružno. Čak je rekao i da će sutradan doći sa svojim pomoćnicima da nam rasturi kuću i zapleni sve lutke ako ne učinimo ono što od nas traži.

Tata i ja samo se zgleđasmo i odmah smo se razumeli.

*

Sledećeg jutra u našu kuću upade turski asker – desetorica njih – a jedan se izdvoji i reče da je važna ličnost sinoć viđena poslednji put kod nas i da joj se od tada gubi svaki trag. Tata i ja smo se odbranili tako što smo im rekli da su očevici sigurno videli lutku koja veoma liči na traženo lice pa su se prevarili.

Pretresli su celu kuću, ali od čoveka koga su tražili ni traga ni glasa.

Učinio im se malo sumnjivim buzdovan koji smo koristili u predstavi ali ga nisu uzeli u ruke. Da su ga kojim slučajem uzeli, možda bi na njemu primetili tragove krvi.

Samo su slegli ramenima i otišli psujući one koje su ih lažno obavestili.

I tako, tatu i mene je najzad zbližio moj zanat i osećaj tihe sreće da smo učinili veliku stvar i da će posle nestanka Ajzemblata, lutkarska predstava „Buzdovan“ moći da se igra još bezbroj puta, pa makar i krišom.

(S makedonskog prevela **Jelena Prokopieva**)